

Genero-berdintasuna eta emakume eta nesken ahalduntzea: populazioaren erdiarekiko zorrak

(Gender equality and empowerment of women and girls:
a debt with the half of the population)

Iratxe Pérez Urdiales*

Erizaintza I saila, Medikuntza eta Erizaintza Fakultatea,
Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU)

LABURPENA: Genero-berdintasuna oinarritzko giza eskubide bat bada ere, ez dago berdintasun oso eta efektiboa lortu duen herrialderik. Generoen desberdintasuna sistema patriarkalaren bitartez erreproduzitzen da, eta sistema horrek, era berean, eremu publiko zein pribatuan emakumeen kalterako generoen arteko erlazio-botereak arautu, eta emakumeak sistematikoki uzten ditu gizarte-erakunde erabakitzaileetatik kanpo. Garapen Jasangarrirako 5. Helburua hizpide hartuta, hots, genero-berdintasuna lortzea eta emakume nahiz neskato guztiak ahalduntzea, artikulua honen xedea helburu horren erronkek barneratzen dituzten diskriminazio-faktoreak gure inguru hurbilean edota mundu mailan kokatzea izango da. Horretarako, gaiari buruzko dokumentuen bilaketa selektibo bat egin eta kritikoki irakurri ostean, informazioa laburtu eta egokitu da. Erronkek mahai gainean jartzen dituzte maila indibidual eta kolektiboan zuzendu beharreko diskriminazio-faktoreak, hala nola genero-indarkeria, praktika kultural kaltegarriak, zaintzen gainpisua, sexu- eta ugalketa-eskubideak ez betetzea, teknologiaren erabilera eta lurra- ren jabetza eskasa, eta eremu nagusiki politikoan gertatzen diren diskriminazio politikoa eta goi mailako erakunde erabakitzaile- leetako parte-hartzea eta genero-berdintasuna eta ahalduntzea sustatzeko politiken urritasuna. Lan honetan, lehenik, Garapen Jasangarrirako 5. Helburua ulertzeko oinarritzko kontzeptuak azaltzen dira. Gero, helburuaren erronkak banaka azertu ondo- ren, bakoitzaren adierazlearen bitartez agerian gertatzen diren diskriminazio-faktoreak azaleratzen dira.

HITZ GAKOAK: genero-berdintasuna, ahalduntzea, emakumeak.

ABSTRACT: Although gender equality is a fundamental human right, there is no country which has achieved full and effective equality. Inequality between genders is reproduced through the patriarchal system, which in both public and private areas regulates the powers of relationship between genders in detriment for women, and systematically excludes women from determined social institutions. The purpose of this article is to bring into our immediate context, the factors of discrimination that involve the challenges of the 5. Goal of sustainable development, which is Achieving gender equality and empowering all women and girls. For this purpose, after selective search and critically reading of documents on the subject, a summary and an adjustment of the information was made. Presented gender discrimination factors include those to conduct at a more individual and more collective level, such as gender violence, harmful cultural practices, burden of caring, failure to fulfill sexual and reproductive rights, poor technological use and land ownership and predominantly in the political field, political discrimination, the scarce presence of policies promoting gender equality and empowerment and participation in high-level decision-making institutions. This work provides an explanation of the fundamental concepts of the goal of sustainable development. Then the challenges are examined individually, by examining the different discriminatory factors that are presented through their respective indications.

KEYWORDS: gender equality, empowerment, women.

* **Harremanetan jartzeko / Corresponding author:** Iratxe Pérez Urdiales, Erizaintza I departamentua, UPV/EHU, Sarriena au-
zoa z/g (Leioa, Bizkaia). – iratxe.perez@ehu.eus – <https://orcid.org/0000-0002-4962-5680>.

Nola aipatu / How to cite: Pérez Urdiales, Iratxe (2021). «Genero-berdintasuna eta emakume eta nesken ahalduntzea: popu-
lazioaren erdiarekiko zorrak»; *Ekaia*, ale berezia 2021, 91-104. (<https://doi.org/10.1387/ekaia.22107>).

Jasotze-data: 2020, urriak 05; Onartze-data: 2021, abenduak 13

ISSN 0214-9001 - eISSN 2444-3255 / © 2021 UPV/EHU

Lan hau Creative Commons Aitortu-EzKomertziala-LanEratorririkGabe 4.0 Nazioartekoa
lizenzia baten mende dago

1. SARRERA

2030 Agenda garapen Jasangarrirako 17 helburuz eta 169 erronkaz osatuta dago. 5. helburuak, *Genero-berdintasuna lortzea eta emakume nahiz neskato guztiak ahalduntzea*, bederatzi erronka barneratzen ditu: haietatik sei, zenbakiekin adieraziak, espero daitezkeen lorpenak dira (5.1-5.5), eta beste hiru, letrekin adieraziak, lorpen horietara heltzeko hiru **implementazio-baliabideak** dira (5.a-5.c) (1. taula) [1]. Erronka bakoitzaren lorpena berezko adierazleekin neurtuko da.

1. taula. Garapen Jasangarrirako 5. Helburua eta haren erronkak.

5. helburua. Genero-berdintasuna lortzea eta emakume nahiz neskato guztiak ahalduntzea

5.1. Mundu guztian emakume eta neskatoen aurkako diskriminazio modu guztiak amaitzea.

5.2. Emakume eta neskato guztien aurkako indarkeria modu guztiak ezabatzea eremu publiko eta pribatuetan, sexu-salerosketa eta sexu-ustiapena eta beste ustiapen mota batzuk barne.

5.3. Praktika kaltegarri guztiak ezabatzea; besteak beste, haurren ezkontza, goiztiarra eta behartua, eta emakumeen genitalen mutilazioa.

5.4. Ordaindu gabeko zaintzak eta etxeko lana aitortzea eta baloratzea zerbitzu publikoen, azpiegituren eta gizarte-babeseko politiken bidez, eta etxean eta familian partekatutako erantzukizuna sustatuz, herrialde bakoitzean dagoen arabera.

5.5. Emakumeen parte-hartze oso eta eraginkorra ziurtatzea, baita lidergoko aukera-berdintasuna ere, bizitza politiko, ekonomiko eta publikoko maila erabakitzaile guztietan.

5.6. Sexu- eta ugalketa-osasunerako sarbide unibertsala ziurtatzea, bai eta ugalketa-eskubideak ere, Populazioari eta Garapenari buruzko Nazioarteko Hitzarmenaren Ekintza Programarekin, Pekineko Ekintza Plataformarekin eta bestelako konferentzien azken dokumentuekin bat adostutakoaren arabera.

5.a Emakumeei baliabide ekonomikoetarako eskubide-berdintasuna eta lurrraren jabetzarako eta kontrolerako eta ondasunak, finantza-zerbitzuak, herentzia eta natura-baliabideak eduki ahal izateko eskubide-berdintasuna ematen dieten erreformei ekitea, lege nazionalekin bat etorritz.

5.b Teknologia instrumentalaren erabilera hobetzea, bereziki informazioaren eta komunikazioen teknologiarena, emakumeen ahalduntzea sustatzeko.

5.c Politika zuzenak eta genero-berdintasuna sustatzeko lege aplikagarriak onestea eta indartzea, emakume eta neskato guztien genero-berdintasuna eta ahalduntzea sustatzeko, maila guztietan.

5. helburua testuinguruan ipintzeko, nahitaezkoa da harekin lotutako termino batzuk ezagutzea: generoa, lehenik, gizarte bakoitzak emakume eta gizonei sexu biologikoan oinarriturik esleitzen dien ezaugarri multzoa da. Eraikuntza sozial, historiko eta kulturala da, eta funtzio, jarrera, gaitasun eta muga desberdinak esleitzen zaizkie gizon eta emakumeei, naturak ezartzen dituen ezaugarritzat hartuta [2]. Generoaren kontzeptzio tradizioan horren ondorioz, gizartean sortzen eta erreproduzitzen diren botere-erlazioak sortzen dira, eta genero arteko desberdintasuna sortzen da [2].

Sistema patriarkalaren oinarrian, generoen arteko desberdintasuna dago, eta haren jarraipena ziurtatzen du. Patriarkatuari dagokionez, gizonaren autoritatearen eta lidergoaren ideian oinarritzen den antolaketa sozial, politiko, ekonomiko eta erlijiosoa da [3]. Gizarte-antolaketa patriarkala bazterkerian oinarritzen denez, emakumeak sistematikoki uzten ditu gizarte-erakundeetatik baztertuta. Gainera, lege, arau, balio eta erakunde multzo aldaezin gisa «saltzen» da, egituraren aurka borrokatzea ezinezkoa izango balitz bezala [4].

Sistema patriarkala etengabe erreproduzitzen denez, gizarte guztietan emakumeek gizonen baino erabakitze gaitasun gutxiago dute beren bizi-tzako alderdi estrategikoei buruz [5]. Ondorioz, emakume eta gizonen beharren asebetetze maila eta banakako eta gizarte-eskubide askoren gozamina baldintzatuta dago [2]. Diskriminaziozko testuinguru horretan, guztiz beharrezkoa da emakumeen ahalduntzea bultzatzea: «Emakumeen prozesu indibidual eta kolektiboa da. Ahalduntzearen bidez, *genero* diskriminaziozko testuinguru batean, emakumeek beren ahalmenak, gaitasunak, estrategiak eta protagonismoa garatzen eta indartzen dituzte, bizitza pertsonal nahiz sozialaren alderdi guztietan modu autonomoan jokatu ahal izateko, berdintasuna lortzeko baliabideak (materialak, psikologikoak, intelektualak eta ideologikoak) eskuratzeko, erabakiak hartzeko eta aitorpena jasotzeko» [6]. Hala ere, diskriminazioak ez die emakume guztiei berdin eragiten: adibidez, etnizitateak, maila ekonomikoak, azalaren koloreak, orientazio sexualak, genero-identitatearen aldaketak eta normatibotzat hartzen ez diren beste hainbat ezaugarri bazterkeriaren esperientzia indibiduala indartzen dute, eta sexismoa eta beste diskriminazio mota batzuekiko interakzioa eragiten, hala nola homofobia, arrazismoa, xenofobia edo LGBTIfobia [7]. Halaber, ikuspegi feministak garrantzi handia ematen die ahalduntzeak emakumeei ematen dizkien baliabide ukiezinei, hala nola autoestimua, gogoeta- eta azterketa-trebetasunak, antolaketa kolektiboa edo eragin politikoa. Emakumeak, beraz, beren gizarte-harremanen testuinguruan ahalduntzen dira: etxeko eremuan, gizarte-egituretan eta espazio publikoan generoen arteko botere-harremanak zalantzan jarriz eta eraldatuz [5]. Horregatik, 5. helburuak planteatzen dituen erronkek maila indibidual eta kolektiboan eragiten dute.

Horregatik guztiagatik, artikuluko honen helburua zera izango da: Garaipen Jasangarrirako 5. Helburua hizpide hartuta, hots, genero-berdintasuna

lortzea eta emakume nahiz neskato guztiak ahalduntzea, helburu horren erronkek barnertzen dituzten diskriminazio-faktoreak gure inguru hurbi-lean edota mundu mailan kokatzea.

2. METODOLOGIA

Helburuari erantzuteko, erronka bakoitzaren edukia eta haien lorpena neurtzeko adierazleen bilaketa egin zen. Erronka eta adierazleen azalpena eta azken horien garapena ezagutzeko datuak bigarren mailako informazio-iturrietan bilatu ziren, eta lehentasuna eman zitzaien Nazio Batuetako eta nazioarteko beste erakunde esanguratsu batzuen datuei. Gainera, genero-desberdintasuna eta emakumeen ahalduntzea mundu mailako testuinguruan ipintzeko, gizarte-erakundeen eta lankidetzarekin erlazionaturik dauden akademikoen testu eta txostenak ere erabili ziren, sarritan gizarte-errealitateetatik hurbilen dauden eragileak diren heinean. Euskadi eta Espainia mailako informazioa jasotzeko, hurbileko erakunde publikoen datuak erabili ziren gehienbat.

Garapen Jasangarrirako 5. Helburuaren estrukturari jarraituz, bildutako informazioa kritikoki irakurri ondoren, laburtu eta egokitu egin zen.

3. GARAPEN JASANGARRIRAKO BOSGARREN HELBURUA LORTZEKO ERRONKAK

3.1. Espero daitezkeen lorpen eta adierazleak

5.1. Mundu guztian emakume eta neskatoen aurkako diskriminazio modu guztiak amaitzea.

Hona emakumeen kontrako diskriminazioaren azalpen bat: «Emakumeei eta gizonei tratu desberdina ematea, emakumei beren eskubideak osoki erabiltzea eragotziz» [6]. Diskriminazioa zuzeneko izan daiteke, sexuarekin zuzenean loturik dauden inguruabarrak aplikatzen direnean, edo zeharkakoa, itxuraz neutroa den neurri batek sexu bereko askori kaltea eragiten dionean [6]. Diskriminazioak esparru zabala biltzen duenez, erronka honen adierazleak herrialdeek genero-berdintasuna sustatzeko eta genero-egatiko diskriminazioa gutxitzeko marko legalik ba ote duten monitorizatzu adierazten dira.

Espainian, emakumeen diskriminazioaren kontrako neurriak ezartzen dituen 3/2007 Lege Organikoa dago indarrean, martxoaren 22koa, emakume eta gizonen berdintasun eragingarriari buruzkoa. Lege horrek, bostere publikoetan jarduteko printzipioak ipini, eta sektore publiko eta pribatu

tuan sexuagatiko bereizkeria mota oro ezabatzeke eta zuzentzeko neurriak ezartzen ditu, besteak beste. Gainera, gaur egun Berdintasun Ministerioa egoteak emakumeen eta normatibotzat hartzen ez diren pertsonen diskriminazioa legeditik ezabatzeke aurrerapauso anitz ematea ahalbidentzen du. Adibidez, martxan dago LGTBI pertsonen berdintasunerako eta sexu-orientazioagatiko, genero-identitateagatiko, genero-adierazpenagatiko edo sexu-ezaugarriengatiko diskriminaziorik ezerako arau-proiektua, LGTBI pertsonen sufritzen duten diskriminazioari aurre egiteari zuzendua.

Euskadin, emakume eta gizonen arteko berdintasuna sustatzeko 4/2005 Legea dago indarrean, otsailaren 18koa, Emakumeen eta Gizonen Berdintasunerakoa. Haren xede nagusia emakume eta gizonen eskubide politiko, zibil, ekonomiko, sozial eta kulturalak, eta arauetan oinarritzeko eskubide guztietan aukera berdina izatea bermatzea da. Bide batez, berdintasunean oinarritutako gizarte bat lortzea, non pertsonak sexuaren arabera ezartzen diren rolen mugetatik aske egon baitaitezke.

5.2. Emakume eta neskato guztien aurkako indarkeria modu guztiak ezabatzea eremu publiko eta pribatuetan, sexu-salerosketa eta sexu-ustia-pena eta beste ustiapen mota batzuk barne

Genero-indarkeria genero arteko desberdintasunean oinarritzen da, eta, aldi berean, hari ematen dio jarraipena. Indarkeria mota, noren kontrakoa, haren mugak eta beste alderdi batzuk gizarte-kode ikusezin baina onartu batek arautzen ditu. Hala, patriarkatua ez da bakarrik modu ikusezinean erreproduzitzen sozializazioaren bitartez, baizik eta baita modu kontzientean ere, indarraren eta boterearen erabileraren bitartez [8].

Erronka horren adierazleak bikotekidearen indarkeriarekin eta bikotekideaz bestelako pertsonen sexu-indarkeriarekin erlazionaturik daude. Emakumeen aurkako indarkeria nagusitasun altuko fenomeno da munduko herrialde guztietan. European, bost emakumetik batek indarkeria fisikoa edo sexuala pairatu du gaur egungo edo iraganeko bikotekidearengandik [9]; Espainian, emakumeen populazioaren % 14,2k (zazpi emakumetik batek) [10]. Era berean, Espainian, bi emakumetik batek indarkeria pairatu du bere bizitzan zehar, emakume izateagatik, eta, azkenengo hamarkadan, bikotekideek edo bikotekide ohiek batez beste 60 emakume erail dituzte urtean [10].

Horregatik, gizarte mailan, emakumeen aurkako indarkeria bukatzeko, erreforma legal eta normatiboak aplikatzeaz gainera, hezkuntza parekidearen bitartez, sozializazio tradizionalen erreproduzitzen diren rolen aldatzea eta gizarte-erakundeetako kultura-aldaketa bultzatu behar da. Euskadin, Emakumeen Aurkako Indarkeria Desagerrarazteko Lege Proiektua dago bidean, genero-berdintasunaren eta indarkeriaren ikuspegi tradizionalago batekin egindako aurreko araua ordezkatzeko. Berrikuntza gisa, lege

horrek berdintasunaren alorreko prestakuntza aurreikusten du euskal botere publikoetako langileentzat (erakunde polizial, judizial, politiko eta sanitarioetan), eta ikerketa areagotzea eta genero-indarkeriaren prebentzioa eta detekzio goiztiarreko sistemen hobekuntza barneratzen ditu, besteak beste.

Sexu-indarkeriaren prebalentziak gora egiten duen bitartean [10], Espainian onartzeko dagoen sexu-askatasunaren berme osorako lege organikoaren proiektuaren arauak eztabaida sakonak sortu ditu politika eta gizarte mailan, sexu-harremanak izateko onarpena zehazten baitu, onarpen positiboko eredu baten alde eginez.

5.3. Praktika kaltegarri guztiak ezabatzea; besteak beste, haurren ezkontza goiztiar eta behartua eta emakumeen genitalen mutilazioa

Kulturaren elementu batzuk garapenerako oztopoak dira, zeren eta banakoen eta taldeen giza eskubideak urratzen dituzte, batez ere emakume eta neskenak. Era horretako praktika kulturalak *praktika tradizional kaltegarriak* izenez ezagutzen dira, eta indarraren edo presio sozialaren bitartez ezartzen dira, tradizio kulturalaren izenean edo identitate-zeinuak mantentzearen berme gisa. Nahiz eta praktika mota desberdinak diren, guztiek emakumeak kontrolatzea dute helburu, eta haien bizi-ziklo osoan zehar gerta daitezke (2. taula) [11]:

2. taula. Genero-indarkeria emakumeen bizi-zikloan zehar

Bizi-zikloa	Jasandako indarkeria mota
Jaio aurretik	Sexuaren araberako abortu selektiboak
Haurtzaroa	Bularrak zapaltzea, neska jaioberriak hiltzea, elikadura, osasun-arreta eta hezkuntza eskuratzeko aukera gutxiago, lan-karga handiagoa, ezarritako ezkontza goiztiarra eta emakumeen genitalen mutilazioa...
Nerabezaroa eta helduaroa	Bikote barneko indarkeria, arrazoi ekonomikoek behartutako sexua, sexu-jazarpena, intzestua eta bortxaketa, antisorgailuak eskuratzeko aukera murriztea, emakumeen trafikoa, prostituzioa eta pornografia, ezkontza-hilketak...
Zahartzaroa	Alargunak hiltzea, baliabide ekonomikoak eta ondasunak izateko eskubidearen desberdintasuna

Haurren ezkontzatzat hartzen da 18 urtetik beherako haur baten eta heldu baten edo beste haur baten arteko ezkontza edo batasun oro. Nola-nahi ere, neskek maizago sufritzen dute praktika hori. Mundu mailan praktikaren maiztasuna murriztu bada ere (azkenengo hamarkadan, 4 neskatik bat ezkondua egotetik 5etik 1era jaitsi da) [12], praktika orokorra izaten ja-

rraitzen du. Gainera, COVID-19agatik pandemiagatik eskolak itxi izana eta etxeko ekonomiarekin porrota dela eta, uste da haurren ezkontza gehiago izan daitezkeela [12].

Ezkontzak haurtzaroa kentzen die neskatoei, zeren eta familiarengandik eta komunitatearengandik banantzen ditu; gainera, haien bizitza eta osasuna arriskuan jartzen ditu, eta larriki kaltetzen haien ongizate fisiko eta psikikoa. Adibidez, genero-indarkeria jasateko arrisku handiagoa dute, eta eskolara joaten jarraitzeko aukera gutxiago. Askotan, neska ezkonduak haurdun geratzen dira oso gazteak direlarik, eta horrek areagotu egiten du haurdunaldian eta erditzean konplikazioak izateko arriskua, bai neskontzat, bai haien alaba-semeentzat [13].

Praktika hori buka dadin, pobreziaren kontrako politikek (familiak, sarritan, alabak ezkontzen dituzte haurrak dakarren zama ekonomikoa murrizteko) eta hezkuntza-laguntzek ezkontza goiztiarrak murriztu ditzakete. Eskola- eta hezkuntza-laguntzak nesken ahalduntzea bultzatuko luke, zeren eta haien etorkizuna erraztu eta baliabideak lortzeko aukerak areagotuko lirateke [13].

Gure inguruan aurkitu dezakegun praktika tradizional kaltegarriak ohikoena emakumeen genitalen mutilazioa da. Hala deritze emakumeen kanpoko genitalak erabat edo partzialki kentzeko edo aldatzeko modu guztiei, betiere arrazoi terapeutikoak ez, baizik eta arrazoi kulturalak tartean direnean. Horrek ondorio psikologiko larriak ditu, eta epe labur eta luzerako osasun-konplikazioak ekar ditzake, heriotza barne [14].

Espainian eta Euskadin, badaude emakumeen genitalen mutilazioa praktikatzan duten herrialde eta etnietako emakume eta neskak. Horregatik, Espainiako autonomia-erkidego askok emakumeen genitalen mutilazioa prebenitzeko protokoloak sortu eta aplikatzen dituzte, hezkuntza-erakundeak, osasun-sistema eta sistema legala barneratuz. Euskadin, adibidez, emakumeen genitalen mutilazioaren aurrean jarduteko Osakidetza osasun-protokoloa aplikatzen da [14]. Babes legalak eta inguruan kasuak identifikatu eta prebenitzeko protokoloak, GKEen lanarekin batera, emaitza positiboak eman ditu, baita kasuak murriztu ere.

5.4. Ordaindu gabeko zaintzak eta etxeko lana aitortzea eta baloratzeko zerbitzu publikoen, azpiegituren eta gizarte-babeseko politiken bidez, eta etxean eta familian partekatutako erantzukizuna sustatuz, herrialde bakoitzean dagokionaren arabera.

Lan-banaketa sexuala genero arteko desberdintasunean oinarritzen da, eta, era berean, banaketa hori mantentzea bermatzen du. Espazio publikoan diru-truk egiten den lana produktibotzat hartzen da, eta etxeko eremuan emakumeek dohainik egiten dituzten lanak, berriz, feminitatearen

ikuspegi tradizionalak inplizitu daraman erreprodukzio-instintuarekin, maitasunarekin eta familiaren mantenuarekin lotzen dira. Era horretan, haien balioa deuseztatzen da. Beraz, emakumeek «lanaldi bikoitza» egiten jarraitzen dute, eta lan produktiboaren eta erreproduktiboaren ginkarga hartzen dute [15].

COVID-19aren pandemiaren testuinguruan, argi ikusi da emakumeek hartzen dutela zaintza formal eta ez-formalen pisurik handiena [16], nahiz eta aurretik jakina zen. Adibidez, Espainian, 2016. urteko inkesta batek azaleratu zuen emakumeek seme-alaben zaintzan 38 ordu eta gizonek 23 ematen zituztela astean. Etxeko lanen kasuan, 20 eta 11 ordu ziren, hurrenez hurren [17].

Konfinamenduan, eskolatik kanpo zeuden haurren, adineko pertsonen eta familiako kideen zaintza-premia handituekin, etxeko zaintza-lanen eskaera handitu egin zen, eta baita emakumeen lan-karga eta ardura ere [16]. Era berean, emakumeak dira osasun-zentroetako langileen gehiengoa, eta, beraz, infekzioarekin kontaktu zuzenagoan egon direnak. Mundu osoan, osasun langileen % 70 emakumeak dira [18]. Italian eta Espainian, kutsatutako osasun-langileen % 65etik gora emakumeak dira [16].

Hortaz, pandemiak nabarmen utzi du munduko ekonomia eta eguneroko bizitzaren mantentzea emakume eta nesken lan ikusezin eta ordaindu gabea oinarritzen dela. Haien lana, balio ekonomiko eta sozial handia izateaz aparte, ezinbestekoa da gizartea sostengatzeko [16]. Horregatik guztiagatik, nahitaezkoa da krisialdi sanitario, ekonomiko eta sozialari aurre egiteko neurriak genero-ikuspegiarekin pentsatzea, besteak beste zaintza-lanetan gizarte-babeseko politikak aplikatuz.

5.5. Emakumeen parte-hartze oso eta eraginkorra ziurtatzea, baita lidergoko aukera-berdintasuna ere, bizitza politiko, ekonomiko eta publiko maila erabakitzaile guztietan.

Gorago ikusi dugun bezala, patriarkatuak gizarte mailako erabakiak hartzen diren erakundeetatik kanpo uzten ditu emakumeak. Horregatik, funtsezko erronka da bizitza politiko, ekonomiko eta publikoan erabakiak hartzeko maila guztietan emakumeen parte-hartze oso eta eraginkorra bermatzea eta lidergorako aukera berdinak sustatzea. Horretarako, adierazle gisa hartzen da ea emakumeen presentzia parekidea den parlamentu nazionalan, gobernuetan eta zuzendaritza-postuetan.

Mundu mailan aurrerapenak egon diren arren (2000. urtean, emakumeen presentzia parlamentuetan % 13,1ekoa zen, eta, 2021ean, % 22koa), Nazio Batuek kideztat hartzen dituen 194 herrialde subiranoen artean, 19 herrialdek baino ez dute lortu parlamentu nazionalan emakumeak % 40 edo gehiago izatea, eta haien artean badira Europako 9 herrialde [19].

2021eko irailaren 1ean, 26 emakume zeuden 24 herrialdeetako estatu-buru edota gobernuburu gisa, eta gobernu-ministroen % 21 ziren emakumeak [19].

Espainian, 2007ko Emakume eta Gizonen Berdintasun Eragingarrirako Legeak gobernu-erakundeetako paritatearen obligazioa ezarri zuen, eta hala betetzen da gaur egun. Euskadiko erakunde publikoetan, berriz, 4/2005 Legea aplikatzen da, otsailaren 18koa, Emakumeen eta Gizonen Berdintasunerakoa.

Zuzendaritza-postuetako emakumeen proportzioari dagokionez, Euskal Herriko Unibertsitateko langileen genero arteko banaketa desorekatuari begiratu diezaiokegu: 2019ko datuei dagokionez, pertsonal ikertzaile eta irakasleen artean, postuaren maila zenbat eta altuagoa izan, orduan eta emakume gutxiago aurki daitezke. Adibidez, lan-kontratudun bitarteko irakasleen eta irakasle atxikien % 59 dira emakumeak, baina agregatuen % 52 eta katedradunen % 25 baino ez. Ikerkuntzan ere, modu berean eragiten du genero-desberdintasunak: emakumeak tesi-zuzendarien % 29 baino ez dira, eta ikerketa taldeetako ikertzaile nagusien % 37. Bukatzeko, nahiz eta errektore emakume bi izan ditugun azkeneko urteetan, esan beharra dago kudeaketa-kargu gorenak gizonak betetzen dituztela gehienbat; izan ere, dekanok eta zuzendarien % 75 eta departamentu-zuzendarien % 68 dira gizonak, eta dekanorde eta zuzendariordeen % 40 [20].

5.6. Sexu- eta ugalketa-osasunerako sarbide unibertsala ziurtatzea, bai eta ugalketa-eskubideak ere, Populazioari eta Garapenari buruzko Nazioarteko Hitzarmenaren Ekintza Programarekin, Pekineko Ekintza Plataformarekin eta bestelako konferentzien azken dokumentuekin bat adostutakoaren arabera.

Sexu-harremanei, antisorgailuen erabilerari eta ugalketa-osasunaren arretari buruz beren erabakiak jakinaren gainean hartzen dituzten 15-49 urteko emakumeen proportzioa eta hau errazteko legeen presentzia adierazle bezala ditu erronka honek. Espainian, 15-49 urteko emakumeen arteko % 71k antisorgailuak erabiltzen dituzte [21]. Mundu mailan, antisorgailu efektiboen erabilera igo egin da ugalketa-adinean dauden emakumeen artean, % 57ra heltzeraino, nahiz eta igoera motela izan den. Besteak beste, hazkunde motel horren arrazoiak artean, metodoen eskaintza eskasa, sexu- eta ugalketa-osasunerako zerbitzuetarako sarbide mugatua (batez ere gazteentzat eta baliabide gutxiko pertsonentzat), kontrako erreakzioekiko beldurra, kultura- edo erlijio-arrazoiengatik aurkakotasuna eta eskuragarri dauden zerbitzuen kalitate txarra daude [22].

Generoen arteko botere-harremanek sortutako desberdintasunean oinarrituta, gizarteak emakumeen sexu- eta ugalketa-portaerak kontrolatzen ditu. Horregatik, halabeharrez, sexu- eta ugalketa-eskubideak bermatu

behar lukete emakumeek inposaketarik, hertsapenik edo indarkeriarik gabe izatea beren gorputza kontrolatzeko eskubidea eta ugalketa-gaitasunaren kontrola [23]. Emakumeen sexu- eta ugalketa-eskubideekiko itsutasun instituzionalak emakumeentzat kaltegarriak diren praktikak mantentzea ahalbidetzen du. Estatuak modu zuzenean urra ditzake emakumeen sexu- eta ugalketa-eskubideak, osasuna eta moraltasun publikoa defendatzeko ugalketa-politikak aplikatzen dituenean, edo baita modu zeharkakoan ere, Estatuak emakumearen ahalduntzea sustatzeko oinarritzko betebeharrak betetzen ez dituenean [24]. Biek emakumeen zaurgarritasun-egoera handitzen eta haien ahalduntzea atzeratzen dute. Horregatik, sexu- eta ugalketa-eskubideak urratzen dituzten arau juridikoak dira Estatuaren boterearen adierazpenik argiena, gizabanakoak bere gorputzarekiko borondatea izatea deuseztatzen baitute [25]. Hortaz, premiazko beharra dago alderdi horiek hitzarmen eta plataforma desberdinetan ezarritakoarekin berrikusteko.

Espanian, sexu- eta ugalketa-osasunari eta haurdunaldia borondatez eteteari buruzko 2/2010 Lege Organikoak, haurdunaldia nork bere borondatez etetea arautzeaz aparte, sexu- eta ugalketa-arreta eta -hezkuntza arautzen ditu. Horretarako, osasun-, hezkuntza- eta gizarte-politikak aldatzeko beharra adierazten du, eta osasun-hezkuntza integrala eta kontrazepzioari eta sexuari buruzko informazioa pertsona guztietara heltzea aldarrikatzen du. Hala ere, legearen parte hori izan da gutxien garatu dena, hamarkada bat geroago oraindik ere egiteke baitago.

3.2. Implementazio-baliabideak

Implementazio-baliabideak espero diren lorpenetara iristeko bitartekoak dira, eta emakumeei baliabide ekonomikoetarako eskubide-berdintasuna, teknologia instrumentalaren erabilera eta genero-berdintasuna sustatzeko lege aplikagarriak onestearekin eta indartzearekin erlazionaturik daude:

5.a. Emakumeei baliabide ekonomikoetarako eskubide-berdintasuna eta lurraren jabetzarako eta kontrolerako eta ondasunak, finantza-zerbitzuak, herentzia eta natura-baliabideak eduki ahal izateko eskubide-berdintasuna ematen dieten erreformei ekitea, lege nazionalekin bat etorritz.

FAOren datuen arabera, emakumeek ekoizten dituzte elikagaien % 60 eta % 80 artean herrialde ez-industrializatuetan, eta emakume nekazariak egindako lana funtsezkoa da. Horregatik, lurraren eta etxebizitzaren gaineko jabetza-eskubideak izatea faktore erabakigarria da emakumeen eta haien alaba-semeen eguneroko iraupenerako, bai eta haien segurtasun fisiko eta ekonomikorako ere, etxeko berehalako beharrei eta epe luzeko inbertsioei erantzuteko gai izan daitezkeen heinean [26].

Kultura- eta erlijio-jarduerak eta usadiozko lege tradizionalak ere eragina izan dezakete emakumeek lurrerako, jabetzarako eta etxebizitzarako dituzten eskubideetan. Praktika horiek, batzuetan, legeria nazionalaren gainetik jartzen dira. Gainera, diskriminazio forma anitz dituzten emakumeek (adibidez, adineko emakumeek, alargunek, desgaitasuna dutenek, GIB/HIESarekin bizi direnek edo gutxiengoaren komunitateetako edo indigenen taldeetako emakumeek) oztupo gehigarriak izan ditzakete lurra eta ondasunen jabetza eskuratzeko [27].

5.b. Teknologia instrumentalaren erabilera hobetzea, bereziki informazioaren eta komunikazioen teknologiararena, emakumeen ahalduntzea sustatzeko.

Nazio Batuen mendeko Telekomunikazioen Nazioarteko Batasunaren azken txostenaren arabera, gaur egungo sexuen arteko arrakala digitala % 17koa da; 2013an, aldiz, % 11koa zen [28].

Mundu mailan, emakumeen % 48k du Internetarako sarbidea, eta gizonen % 58k. Eskualdeka, adierazlearen arrakalarik handiena herrialde arabiarretan (gizonen % 58 eta emakumeen % 44), Asia-Pazifikokoan (% 54 eta % 41) eta Afrikan (% 33 eta % 22) dago. Kultura- eta erlijio-arrazoiez aparte, errenta txikiko herrialdeetan emakume asko landa-eremuetan bizitzea eta hezkuntza-maila baxuagoa izatea jotzen da arrazoi-tzat [28].

Gaur egun gizon eta emakumeen artean dagoen arrakala digitala ixten ez bada, ondorioztatzen dute emakumeak etorkizuneko lanetatik kanpo geratuko direla. Horregatik, emakumearen ahalduntzea sustatzeko, beharrezkoa da teknologiararen erabilera hobetzea emakumeengan, bereziki informazioaren eta komunikazioen teknologiararena, Interneteko informaziorako sarbidea izatea ahalbidetu dezakeelako eta, era berean, formakuntza eguneroko jardueretan lagungarri izan dakiekeelako.

5.c. Politika zuzenak eta genero-berdintasuna sustatzeko lege aplikagarriak onestea eta indartzea, emakume eta neskato guztien genero-berdintasuna eta ahalduntzea sustatzeko, maila guztietan.

Inplementazio-baliabide hau hiru irizpidetan oinarritzen da: ea Gobernuak ba ote duen genero-berdintasuna eta emakumeen ahalduntzea babesteko programa, politika eta baliabiderik, eta horretarako baliabideen jarraipena egiteko tresnarik, eta ea erraz jartzen duen informazioa publikoaren eskura [29].

Espanian, gaur egun, genero-berdintasunerako eta emakumeen ahalduntzerako markatzen diren irizpideak Berdintasunerako Ministerioaren bitartez bideratzen dira, nahiz eta beste ministerio batzuek ere zeharka bar-

neratu dezaketen genero-ikuspegia eta interbentzioen aplikazioa beren politketan [30].

Gobernu batek berdintasunerako ministerio bat izateak garrantzi politiko handia dauka; izan ere, goi mailako instituzioa izanda, ahalmena du berdintasunerako eta ahaldunderako politika eta estrategien berezko agenda markatzeko. Gainera, berdintasunaren aldeko borrokaren kalterako izan daitezkeen beste instituzio edo ministerioen erabakiei aurre egiteko aukera ematen du.

4. ONDORIOAK

Herrialde bakoitzak, genero-berdintasuna eta emakumeen ahalduntzea zenbateraino garatu diren kontuan hartuta, erroka batzuen edo beste batzuen lorpenari emango dio lehentasuna. Hala ere, guztiek dute lorpenak zailtzen dituen faktore amankomun bat: sistema patriarkalean oinarrituriko gizarteak direla. Betidaniko sistemaren erreproduktzioak berak lorpenarako oztopo politiko, kultural, juridiko, sozial eta ekonomikoak jartzen ditu. Gainera, gobernuen baliabide eta aldaketak egiteko borondate faltak oztopo gehigarriak dakartza.

Ikusita diskriminazio-faktoreak baldintzatzen duela maila indibidual zein kolektiboan emakumeen beharren asebetetze-maila eta banakako eta gizarte-eskubide askoren gozamina, nahitaezkoa da emakumeen ahalduntzea eta generoen arteko berdintasuna maila publiko zein pribatuan lehenbailehen lortzea. Gainera, oraindik ere emakumeak gutxiengoa dira goipostuetan, eta horrek nabarmen zailtzen du politika sozial eta ekonomikoen diseinu inklusiboaren bitartez aldaketarik egitea.

Erronka eta adierazleen aurrerapenen jarraipena egiteko, Nazio Batuek web-orri bat ipini dute denon eskura [31]. Genero-berdintasunean eta emakume eta nesken ahalduntzean ezin da atzerapausorik eman, populazioaren erdiarekiko halabeharrezko zorrak baitira.

ESKER ONA

Eskerrak eman nahi nizkieke UPV/EHUko Berdintasunerako Zuzendaritzari, fakultateetako berdintasunerako batzordeei eta ikasle talde feministetako kideei, EHUn genero-berdintasuna sustatzeko egiten duten lan aparta eta, zoritxarrez, askotan ikusezin eta gutxi baloratuagatik.

BIBLIOGRAFIA

- [1] UNESCO ETXEA. 2019. *Gure mundua eraldatzea: 2030 Agenda, garapen jasangarrirako*. Unesco Etxea.
- [2] CAZALLA, C. 2001. *La maternidad en Nicaragua*. Universitat de Girona, Girona.
- [3] REGUANT, D. 2007. *Explicación abreviada del patriarcado*. Bartzelona.
- [4] FIGES, E. 1972. *Actitudes patriarcales: las mujeres en la sociedad*. Alianza Editorial, Madril.
- [5] MURGUIALDAY, C. 2006. *Empoderamiento de las mujeres: conceptualización y estrategias*.
- [6] EMAKUNDE. 2020. *Feminismoa eta Berdintasuna Hiztegia*. Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, Gasteiz.
- [7] GARCÍA, Z, EXPOSITO J. 2018. *Convivencia en la diversidad. Diagnóstico de las realidades de la población LGTBI+ en Gipuzkoa*. Gipuzkoako Foru Aldundia, Donostia.
- [8] DE MIGUEL, A. 2005. «La construcción de un marco feminista de la violencia de género». *Cuadernos de trabajo social*, **18**, 231-248.
- [9] EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. 2014. *Violence against women: An EU-wide survey. Main results*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- [10] BERDINTASUN MINISTERIOA. 2019. *Macroencuesta de Violencia contra la Mujer 2019*. Madril.
- [11] HEISE, L. 1993. «Violence Against Women: The Hidden Health Burden». *World Health Statistics Quarterly*, **46**.
- [12] UNITED NATIONS. Statistics division. Achieve gender equality and empower all women and girls. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2021/goal-05/Updated> 2021. Accessed Nov 8, 2021.
- [13] UNICEF. Matrimonio infantil. <https://www.unicef.org/es/protection/matrimonio-infantil> Updated 2020. Accessed Oct 28, 2021.
- [14] OSAKIDETZA, EMAKUNDE eta EUSKO JAURLARITZA. 2016. *Emakumeen genitalen mutilazioa. Euskadiko osasun sisteman gomendatutako jardunen gidaliburua*. Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, Gasteiz.
- [15] EUSKAL HERRIKO MUGIMENDU FEMINISTA. 2019. *Kapitalismo heteropatriarkalari planto! Bizitzak erdigunera! Greba feministaren hausnarketa, antolakuntza eta komunikaziorako tailerra*.
- [16] UNITED NATIONS. 2020. *Policy Brief: The Impact of COVID-19 on Women*.
- [17] INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA. Horas semanales dedicadas a actividades de cuidados y tareas del hogar. https://www.ine.es/jaxi/Tabla.htm?path=/t00/mujeres_hombres/tablas_1/10/&file=ctf03002.px&L=0 Updated 2016. Accessed Sep 3, 2020.

- [18] WORLD HEALTH ORGANIZATION. 2019. *Gender equity in the health workforce: Analysis of 104 Countries*. WHO Document Production Services, Geneva.
- [19] UN WOMEN. Facts and figures: Women's leadership and political participation. <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures> Updated 2021. Accessed Nov 10, 2021
- [20] EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEA. 2019. *Berdintasuna zifratat*. UPV/EHU.
- [21] INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA. Control de natalidad. <https://ine.es/jaxi/Tabla.htm?path=/t20/p317/a2018/def/p01/e01/10/&file=08001.px&L=0> Updated 2021. Accessed Dec 1, 2021.
- [22] WORLD HEALTH ORGANIZATION, JOHNS HOPKINS BLOOMBERG SCHOOL OF PUBLIC HEALTH. 2018. *Family Planning: A Global Handbook for Providers. 2018 edition*. WHO, Geneva.
- [23] MAOÑO, C., VÁZQUEZ, N. 2000. «Derechos sexuales y reproductivos». *Diccionario de Acción humanitaria y Cooperación al Desarrollo HEGO*.
- [24] UNITED NATIONS. 2016. *Informe de la Relatora Especial sobre la violencia contra la mujer, sus causas y consecuencias*. Consejo de Derechos Humanos, A/HRC/32/42.
- [25] UNITED NATIONS. 2020. Informe del Relator Especial sobre el derecho de toda persona al disfrute del más alto nivel posible de salud física y mental. Consejo de Derechos Humanos, A/HRC/44/48.
- [26] FOOD AGRICULTURE ORGANIZATION. <https://www.fao.org/sustainable-development-goals/indicators/5a2/es/> Updated 2021. Accessed Nov 30, 2021.
- [27] UN WOMEN. 2013. *Realizing women's rights to land and other productive resources*. United Nations, New York and Geneva.
- [28] INTERNATIONAL TELECOMMUNICATIONS UNION. *Measuring digital development. Facts and figures 2019*. ITU Publications.
- [29] GLOBAL SDG INDICATOR PLATFORM. <https://sdg.tracking-progress.org/indicator/5-c-1-proportion-of-nations-with-systems-to-track-and-make-public-allocations-for-gender-equity-and-womens-empowerment/> Updated 2021. Accessed Nov 30, 2021.
- [30] BERDINTASUN MINISTERIOA. <https://www.igualdad.gob.es/Paginas/index.aspx> Updated 2021. Accessed Nov 30, 2021.
- [31] GLOBAL SDG INDICATOR PLATFORM. <https://sdg.tracking-progress.org/> Updated 2021. Accessed Dec 8, 2021.